

OFIȚERI DIN VEȘTEM (JUD. SIBIU) ÎN ARMATA HABSBURGICĂ ȘI AUSTRO-UNGARĂ (a. 1753 - 1893)

Col. (r.) dr. Alexandru BUCUR*

Pe parcursul cercetărilor noastre referitoare la istoria Veștemului, am descoperit câțiva ofițeri care au activat în cadrul armatei austriece, dar și în cea austro-ungară, proveniți din localitate. Majoritatea ofițerilor au apărut, s-au format și au activat în cadrul *Regimentului 1 Grăniceresc Român*, de la Orlat¹ (1766 - 1851).

Singurul ofițer descoperit până la această dată, care și-a desfășurat activitatea în armata austriacă, înainte de trecerea localității în rândul celor grănicerești, este căpitanul **Toma Lazăr** (Thoma Lazár). Din păcate, avem extrem de puține date care să ne ajute să îi creionăm activitatea. A activat în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, în una dintre unitățile habsburgice. Despre el știm că a fost unul dintre donatorii de cărți religioase pentru biserica din Veștem (Foto 1). Cele două cărți donate sunt două volume ale *Antologhionului*², tipărit la Râmnic, în 1737. Amândouă au următoarea însemnare: „*Această sfântă și dumnezeiască carte ce se chiamă Mineiu o au cumpărat Dumnealui căpitanul Toma din satul Veștem și o au dat sfintei beseareci din satul Veștem pentru pomana Dumnealui și a părinților care sânt scriși la pomenire întru această sfântă Besearecă*”³. A decedat a. 1753. La 17 noiembrie 1753 s-a finalizat succesiunea referitoare la averea căpitanului, aceasta fiind împărțită între urmași și rude (Foto 2)⁴.

Perioada grănicerească a fost prolifică pentru afirmarea unor grăniceri veștemeni. Și după desființarea *Regimentului 1 Grăniceresc Român* de la Orlat, o parte a tinerilor din Veștem au ales o carieră militară. În continuare, îi vom prezenta în ordine cronologică.

*Sibiu; e-mail: albucur61@gmail.com.

¹ Notat, în evidențele austriece, cu nr. 16.

² Carte bisericească cuprinzând slujbele sărbătorilor de peste an, numită și *Minei*.

³ Arhiva Bisericii Veștem (în continuare, ABV), inv. nr. 821, *Inventarul parohiei române unite din comuna Veștem*, j. Sibiu. 1941, p. 47; Al. Bucur, *Carte românească veche de la biserica din Veștem, aflată în colecțiile Arhiepiscopiei Sibiului*, în „Transilvania”, s.n., XLI (CXLV), nr. 5-6/2013, Sibiu, pp. 121 - 126.

⁴ Arhivele Naționale, Serviciul Județean Sibiu (în continuare, SJANSB), Fond *Magistratul orașului și Scaunului Sibiu, Registre de partaj 1573-1854*, nr. 30, pp. 108 - 109.

Lupu Petru (Lupp Peter), locotenent major. Provenea dintr-o veche familie veștemeană, care a rămas în localitate la militarizare (1766)⁵ și care a dat trei eroi: Vasile, mort în războiul austro-ruso-turc; Bucur și Ioan, morți în războaiele napoleoniene⁶. A activat numai în *Regimentul 16 Grăniceresc* de la Orlat. Ca ofițer, Lup a deținut următoarele grade: sublocotenent (Unterlieutnant), între 1779 - 1789, locotenent major (Oberlieutnant), între 1789 - 1795. După anul 1795 dispăre din evidențele unității⁷. În februarie 1789, s-a oferit ca voluntar, să continue lupta împotriva turcilor⁸. Este al doilea ofițer român din *Regimentul de la Orlat*. În 1791 s-a numărat printre ofițerii care au semnat *Supplex Libellus Valachorum*⁹.

Moldovan Ladislaus, căpitan-locotenent. A activat în *Regimentul 1 Grăniceresc Român* de la Orlat, 1788 - 1799. Ca ofițer, a deținut următoarele grade: stegar (Fähnrich)¹⁰, 1788 - 1789; sublocotenent, 1789 - 1795; locotenent major, 1795 - 1797; căpitan-locotenent (Capitän-Lieutenant), 1797 - 1799¹¹. La Veștem, locuia la nr. 63¹² (Foto 3). Și-a început cariera militară ca soldat. În anul 1781, avea gradul de fruntaș și a participat la lucrările de cadastru din „stațiunea” Veștem, alături de locotenentul major Caliani Avram¹³, comandantul grănicerilor veștemeni. Cronicarul Ioan Zagran, alias Coman nota: „Și în anu[l] 1781 s-au măsurat cu lanțu[l] acest pușin hotar, fiind Domnu[l] Calian Oberlaintnant și Ladislaus Moldovian firăr¹⁴ în Viaștem, tocma după cum să fîn și acuma

⁵ Au rămas în sat Bucur și Onea Lup. I. Coman, *Hronica Ardialului*, Ediție îngrijită de Al. Bucur, Brăila, 2013, p. 55; Al. Bucur, *Veștem. Antroponimie și zoonimie* (în continuare, *Veștem*), Sibiu, 2010, p. 228.

⁶ SJANSB, Fond *Colecția de tabele cu contribuții ale comunelor. 1449-1921*, doc. nr. 26, *Vesten. 1. Kind. won Top. N. 1 bis Top. N. 154* (în continuare, *FCTCV*), nr. crt. 82/110; I. Coman, *op. cit.*, pp. 61, 65.

⁷ G.A. Treuenfest, *Geschichte des k.u.k. Infanterie-Regimentes NR. 46 Feldzeugmeister Géza Fhr. Fejérvary de Komlós-Kerestess. 1762 bis 1850 erstes Siebenbürger Romanen-Grenz-Infanterie-Regiment Nr. 16* (în continuare, *Geschichte 16*), Wien, 1890, *Anhang*, p. IV-VIII.

⁸ *Ibidem*, p. 79.

⁹ D. Prodan, *Supplex Libellus Valachorum*, București, 1967, *passim*.

¹⁰ Grad intermediar între subofițeri și ofițeri, considerat tot de ofițer.

¹¹ G.A. Treuenfest, *op. cit.*, *Anhang*, pp. VI-IX.

¹² SJANSB, *FCTCV*, nr. crt. 44.

¹³ I. Coman, *op. cit.*, p. 63.

¹⁴ Fruntaș. Ladislaus Moldovan a activat, apoi, ca ofițer în *Regimentul de la Orlat* în perioada 1789 - 1798, ajungând să dețină gradul de căpitan-locotenent. G.A. Treuenfest, *op. cit.*, pp. 78, 48, *Anhang*, pp. VI-IX; Al. Bucur, C. Lupea, *Ofițerii români din Regimentul 1 Grăniceresc Român de la Orlat*, p. 48.

moșiile la anu[l] 1831”¹⁵. Apoi, cu gradul de stegar, a făcut parte din efectivele care au participat la războiul austro-ruso-turc, din 1788 - 1791. La 9 noiembrie 1788 comanda 30 de soldați și 50 de voluntari, cu care a efectuat o incursiune în Țara Românească pentru a alerta inamicul și a capturat trei boieri și trei plăieși, care colectau contribuții la Kurpan (?), apoi s-a înapoiat în localitatea Vulcan (azi municipiu în jud. Hunedoara) fără a se întâlni cu turcii¹⁶. Între 1794 - 1796, a participat la luptele din războiul napoleonian. În anul 1796, era angrenat în campania din Italia și făcea parte din batalionul combinat, comandat de maiorul Iosif Bohaciu (Josef v. Bohatsch)¹⁷. Nu mai avem date despre el, ulterioare anului 1799. Probabil a căzut în luptă ori a fost pensionat. S-a numărat și el printre ofițerii petiționari din anul 1791, care au semnat *Supplex Libellus Valachorum*¹⁸.

Muntean Nicolae (Muntian, Muntyan Nikolaus), căpitan-locotenent. A activat în *Regimentul 1 Grăniceresc Român* de la Orlat. Provenea dintr-o mare familie, care a dat câțiva eroi, căzuți în lupte: Gheorghe, Stadei și Mihăilă, în războiul austro-ruso-turc, din 1788 - 1791¹⁹; Toader, în războaiele napoleoniene²⁰. Ca ofițer, a deținut următoarele grade: sublocotenent, 1795 - 1797; locotenent major, 1797 - 1804; căpitan-locotenent, 1804 - 1811²¹. Înainte de a face parte din rândul ofițerilor, a participat la campaniile împotriva Imperiului Otoman și Franței. Astfel, la 18 octombrie 1789, ca plutonier, a fost decorat pentru fapte de arme deosebite cu „Medalia de onoare”, de argint iar, în 5 decembrie 1794, cu aceeași decorație, de data aceasta de aur. La 17 noiembrie 1794 se afla în localitatea Weissenau, unde comanda companiile de lasici și peregrini²².

La mijlocul lunii ianuarie 1795 era în componența batalionului românesc retras de la Mainz, pentru ca în luna februarie 1798, să facă parte din batalionul combinat, condus de colonelul Ignaz von Stojanich, trimis să

¹⁵ R. Moldovan, *Momente din trecutul comunei grănițerești Veștem*, în „Cultura creștină”, XX, nr. 10-12/1940, p. 622; Al. Bucur, *Veștem*, pp. 162, 247; I. Coman, *op. cit.*, p. 63.

¹⁶ G.A. Treuenfest, *op. cit.*, p. 78.

¹⁷ *Ibidem*, p. 148, *Anhang*, p. LXIV.

¹⁸ D. Prodan, *op. cit.*, *passim*.

¹⁹ SJANSB, *FCTCV*, nr. crt. 38/56, 57/79, 102/135; I. Coman, *op. cit.*, p. 61.

²⁰ *Ibidem*, p. 65.

²¹ *Militär-Almanach Nro. XV. Schematismus der Kais. Königl. Armée, für das Jahr 1804*, Wien (în continuare, *MS* 1804), p. 238; *MS* 1805, p. 244; *MS* 1806, p. 248; *MS* 1807, p. 246; *MS* 1808, p. 248; *MS* 1810, p. 227; *MS* 1811, p. 227; G.A. Treuenfest, *op. cit.*, *Anhang*, pp. VIII-XIV.

²² *Ibidem*, pp. 83, 111, 125. Vezi și G.A. Treuenfest, *Geschichte des k.u.k. Infanterie-Regimentes Nr. 50 Friedrich Wilhelm Ludwig, Grossherzog von Baden. 1762 bis 1850 zweites Siebenbürger Romanen-Grenz-Infanterie-Regiment Nr. 17* (în continuare, *Geschichte* 17), Wien, 1882, p. 102.

lupte în Silezia, împotriva prusacilor²³. A fost pensionat la data de 1 aprilie 1811²⁴.

Tulbaș Mihai (Tulbach, Tulbasch, Tulbas, Tulpasch Michael), maior. S-a născut la Veștem, într-o familie care a dat mai mulți eroi, decedați în războaie: Samson al lui Simion, în războiul austro-ruso-turc din 1788 - 1791²⁵; Nica, Ion al lui Samson și Nicolae, în războaiele napoleoniene²⁶. A activat doar în *Regimentul 16 Grăniceresc*, de la Orlat. Ca ofițer, a avut următoarele funcții și grade: stegar, 1810 - 1814; sublocotenent, 1814 - 1822; locotenent major, 1822 - 1829; căpitan-locotenent, 1829 - 1832; căpitan (Hauptleut / Hauptmann), 1832 - 1838; maior (Major), 19 noiembrie 1838 - 1 iunie 1841, când a fost pensionat²⁷. Mihai Tulbaș a fost soldat (Gemeinen) în cadrul regimentului de la Orlat, apoi a trecut în corpul subofițerilor grăniceri. În anul 1805, în momentul în care A Treia Coaliție i-a declarat război lui Napoleon, se afla printre militarii din cele două batalioane ale regimentului (unul de la Orlat și celălalt de la Hațeg) care au fost trimise să lupte alături de habsburgi. La una dintre acțiunile la care a participat, plutonier (Feldwebel) fiind, a fost capturat și dus în prizonierat. Dorind cu orice preț să fie util trupeii, la data de 27 noiembrie 1805 a reușit să evadeze și să se întoarcă la subunitatea proprie.

În același an, când Franța se lupta cu Spania, Austria a declarat război Franței sperând să-și ia revanșa pentru înfrângerea suferită în 2 decembrie 1805, la Austerlitz, era încadrat în trupele de luptători. La data de 20 mai 1809, în luptele de la Zamosc, a fost capturat și dus sub escortă spre interiorul teritoriului rusesc. Nu a suportat captivitatea și a reușit și de această dată să evadeze și să ajungă la propria subunitate²⁸.

²³ *Idem, Geschichte 16*, pp. 128, 169.

²⁴ *Ibidem*, p. 249; Al. Bucur, C. Lupea, *op. cit.*, pp. 79 – 80.

²⁵ SJANSB, *FCTCV*, nr. crt. 76/106; I. Coman, *op. cit.*, p. 61.

²⁶ Războaiele purtate de *Prima Coaliție* (1792-1797) și a *A Doua Coaliție* (1798 - 1801). De fapt, perioada aproape continuă de război din 20 aprilie 1792 - 20 noiembrie 1815 este denumită uneori *Marele război francez*. Vezi: SJANSB, *FCTCV*, nr. crt.: 26/35, 89/119; G.A. Treuenfest *Geschichte 16*, pp. 100 - 209, *Anhang*, pp. LXII–LXV; *Idem, Geschichte 17*, pp. 79-174, *Anhang*, pp. 415 - 418; C. Göllner, *Regimentele grănicerești din Transilvania. 1764 - 1851*, București, 1973, pp. 130 - 131, 132 - 137; Al. Bucur, C. Lupea, *op. cit.*, pp. 11 - 12; C. Stezar, *Cronica grănicerească. 1763 - 1888*, Ediție îngrijită de Al. Bucur, Brăila, 2013, pp. 39 - 40; I. Coman, *op. cit.*, p. 65.

²⁷ *MS* 1810, p. 228; *MS* 1811, p. 227; *MS* 1812, p. 216; *MS* 1813, p. 209; *MS* 1814, p. 241; *MS* 1815, p. 309; *MS* 1816, p. 326; *MS* 1817, p. 329; *MS* 1818, p. 329; *MS* 1819 - 1834, p. 250; *MS* 1835 - 1839, p. 263; *MS* 1840 - 1841, p. 262; G.A. Treuenfest, *op. cit.*, *Anhang*, p. XVI - XVII. Al. Bucur, C. Lupea, *op. cit.*, p. 79.

²⁸ R. Moldovan, *op. cit.*, nr. 10-12/1940, p. 624; *Ibidem*, nr. 1-3/1941, p. 83.

În perioada anilor 1821 - 1822 a activat la sediul regimentului, fiind nominalizat ca martor la cununile grănicerilor. Documentele contemporane îl menționează ca „hognoz”, adică sublocotenent. Apoi, recunoscându-i-se calitățile organizatorice și de comandă a fost numit, în perioada 1829 - 1832, la comanda a patru companii: a VII-a de la Racovița, a IX-a de la Lisa, a X-a de la Mărgineni și a XII-a de la Țânțari (azi Dumbrăvița, jud. Brașov). Este important de subliniat faptul că Mihai Tulbaș a fost primul ofițer român care a comandat compania de la Racovița (1829 - 1832). În această calitate, îl întâlnim și ca donator pentru procurarea unui clopot necesar bisericii vechi a Racoviței, clopotul cel mare, care valora 3.000 de coroane și avea o greutate de 168 kg. Respectivul clopot, pe lângă un basorelief ce reprezenta icoana Sfintei Treimi, mai avea și două inscripții. Cea care ne interesează, consemna următoarele: „*Acest clopot s-a vărsat prin osârdia D-lui căpitan Mihail Tulbaș și a parohului Ioan Fleischer, pentru biserica din Racovița, [cu] hramul Sfintei Treimi, vărsat prin Heinrich Eberhard, în Pesta, 1832.*”²⁹ Clopotul nu mai există, fiind rechiziționat de austro-ungari care, la începutul lunii august 1916, l-au aruncat pe fereastra turnului bisericii actuale, spărgându-l³⁰.

Mai menționăm că, între anii 1839 - 1840, acest ofițer destoinic a deținut și funcția de comandant al *Batalionului nr. 2*, de la Vaida Recea. Activitatea sa de bun român a ieșit, din nou, în evidență la evenimentele din anii 1848 - 1849. A participat la adunările de la Blaj, alături de o parte a grănicerilor și de alte personalități românești ale respectivelor evenimente istorice. La Adunarea Națională de la Blaj, din 3-5 mai 1848, a fost ales în deputăția trimisă la curtea de la Viena pentru a prezenta împăratului „*cererea națiunii române*”³¹.

La 13 februarie 1849 era menționat în calitate de comandant al cetății Făgărașului și, împreună maiorul Szabo Anton³², a stabilit planul pentru apărarea și siguranța cetății și a zonei, în eventualitatea unor noi atacuri ale insurgenților unguri sau ale secuilor³³. După terminarea acțiunilor

²⁹ Arhiva Cornel Lupea (în continuare, ACL), *Conspectul clopotelor bisericilor greco-catolice din Racovița, conscrise la data de 31 august 1915*.

³⁰ C. Lupea, *Racovița. Monografia unei străvechi așezări sibiene*, mss., Victoria, 1980: vol. I, p. 116; vol. II, p. 621.

³¹ S. Dragomir, *Studii și documente privitoare la revoluția românilor din Transilvania în anii 1848 - 1849. Istoria revoluției*, vol. V, Cluj, 1946, p. 170; V. Chereșteșiu, *Adunarea națională de la Blaj 3-5 (15-17) mai 1848*, București, 1966, p. 470.

³² Din *Regimentul nr. 16*, Orlat, avansat apoi locotenent colonel și mutat la *Regimentul 17* Năsăud, la 13 martie 1849. G.A. Treuenfest, *op. cit.*, pp. 371 - 372.

³³ *Ibidem*, p. 341; Al. Bucur, C. Lupea, *op. cit.*, p. 79.

revoluționare din anul 1849 nu mai deținem date referitoare la acest brav român, fiu al Veștemului.

Tulbaș Gheorghe (Tulbasch Georg), sublocotenent. A activat numai în cadrul *Regimentului 1 grăniceresc român* de la Orlat. Ca ofițer, a avut doar gradul menționat, între anii 1843 - 1846³⁴. Dat fiind faptul că în anul 1833 era caporal (Corporal) în cadrul *Companiei a VII-a* din Racovița, iar în 1834 era tot acolo, având gradul de plutonier iar, până în anul 1840, cu același grad la *Compania a X-a* de la Mărgineni, ne face să concluzionăm că era fie fiul, fie un nepot al maiorului Tulbaș Mihai care, în anii specificați, a fost comandantul companiilor respective³⁵.

Mărginean Ieremia (Marginian Jeremias), căpitan. Provenea dintr-o mare familie care a dat mai mulți eroi: Ifron și Toader, morți în războiul austro-ruso-turc din 1788 - 1791³⁶; Dumitru, Ioan, Nicolae și Iacob, morți în războaiele napoleoniene³⁷. A activat în următoarele unități și garnizoane: *Regimentul 16 Infanterie*, Orlat, 1847 - 16 februarie 1851; *Regimentul 19 Infanterie*, Raab, 16 februarie 1851 - 1852; *Regimentul 6 Infanterie*, Neusatz, 1852 - 1857. Ca ofițer, a deținut următoarele grade: sublocotenent clasa a 2-a (Unterlieutenant 2. Classe), 1847 - 19 octombrie 1848; sublocotenent clasa 1 (Unterlieutenant 1. Classe), 19 octombrie 1848 - 16 februarie 1849; locotenent major, 16 februarie 1849³⁸ - 1852; căpitan clasa a 2-a (Hauptleut 2. Classe), 1852 - 1854; căpitan clasa 1 (Hauptleut 1. Classe), 1854 - 1857³⁹.

Între anii 1841 - 1847 a funcționat ca plutonier la *Compania a IX-a* de la Lisa⁴⁰. La data de 24 octombrie 1848 se ocupa de instruirea a 400 de rezerviști. Pentru vitejia dovedită pe câmpul de luptă, la data de 16 februarie 1849 a fost avansat la excepțional, la gradul de locotenent major. La 13 iunie 1849 a ajuns în tabăra de la Cerneți (jud. Mehedinți), alături de camarazii săi care erau în batalionul comandat de maiorul Riebel von

³⁴ MS 1843, p. 263; MS 1844 - 1845, p. 271; MS 1846, p. 270; G.A. Treuenfest, *op. cit.*, *Anhang*, pp. XVI - XVII.

³⁵ Arhivele Naționale, Serviciul Județean Brașov (în continuare, SJANBV), *Fond 168*; Al. Bucur, C. Lupea, *op. cit.*, pp. 79 - 80.

³⁶ I. Coman, *op. cit.*, p. 61.

³⁷ *Ibidem*, pp. 65, 66.

³⁸ G.A. Treuenfest, *op. cit.*, p. 309, 343, *Anhang*, p. XXVIII.

³⁹ MS 1850, p. 321; MS 1851, p. 198; MS 1852, p. 222; MS 1853, p. 179; MS 1854, p. 181; MS 1855, p. 180; MS 1856 - 1857, p. 176; G.A. Treuenfest, *op. cit.*, *Anhang*, pp. XVI - XVII.

⁴⁰ SJANBV, *Fondul 168*.

Festertreu Josiph⁴¹. În calitate de comandant al companiei de la Lisa, în anul 1851 a predat școala de acolo în administrația civilă⁴².

În 1861, fiind căpitan pensionar, a participat la lucrările *Conferinței Naționale* de la Sibiu⁴³, iar în 1863 la *Conferința reprezentanților foștilor grăniceri* din regimentul orlățean, fiind ales ca membru al *Comitetului Administrativ al Fondului Școlar Grăniceresc* iar, în 1871, și casier al acestui for⁴⁴. În această calitate, în anul 1873 a participat la recepționarea clădirilor școlilor nou construite din localitățile Spini, Râu Alb și Cârjiți (toate din jud. Hunedoara)⁴⁵.

Stoia Ifron (Stoja Jefron), sublocotenent clasa 1. S-a născut la Veștem, în anul 1811. A activat în regimentul orlățean doar între anii 1849 - 1851. Ca ofițer, a deținut următoarele grade: sublocotenent clasa a 2-a, 15 noiembrie 1948 - 1949; sublocotenent clasa 1, 1949 - 1 martie 1851⁴⁶.

La data de 15 noiembrie 1848, a fost avansat de la gradul de plutonier la cel de sublocotenent clasa 2, în urma meritelor avute în luptele cu secuii și alți inamici, pentru ca, în anul următor să dețină gradul de sublocotenent clasa 1, la excepțional. La 13 iunie 1849 a ajuns în tabăra de la Cerneți (jud. Mehedinți), alături de camarazii săi care erau în batalionul comandat de maiorul Riebel von Festertreu Josiph⁴⁷. La 1 martie 1851 a fost pensionat ca inapt pentru serviciul militar, mai mult ca sigur în urma unor infirmități dobândite în lupte⁴⁸.

În anul 1866, ca reprezentant al *Companiei a VI-a*, a protestat împotriva măsurii luată abuziv de către guvern, de a se plăti *Universității săsești* suma de 14.500 de florini, ca despăgubire pentru folosirea munților de către grăniceri, sumă ce trebuia achitată din *Fondul de montură* transformat în *Fond școlar*⁴⁹. După pensionare s-a stabilit la Veștem unde a contribuit la viața culturală și religioasă a localității, o bună perioadă de

⁴¹ G.A. Treuenfest, *op. cit.*, p. 372.

⁴² ACL, document în original.

⁴³ SJANSB, *FSG, Protocolul adunării generale din 26 februarie-1 martie 1870*; Al. Bucur, *Școlile grănicerești de pe teritoriul fostului regiment de la Orlat (1871-1921)*, Sibiu, 2010, pp. 46 - 47.

⁴⁴ *George Bariț și contemporanii săi*, vol. III, București, 1976, p. 276.

⁴⁵ SJANSB, *Fondul Școli grănicerești* (în continuare, *FGS*), documentul (în continuare, D.) nr. 387/1873.

⁴⁶ *MS* 1850, p. 321; G.A. Treuenfest, *op. cit.*, p. 324, 372, 393, *Anhang*, p. XXVIII-XXIX.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 372.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 393.

⁴⁹ SJANSB, *FSG*, D. 6/1866.

timp fiind membru în comitetul parohial. A decedat la vârsta de 80 de ani și a fost înmormântat în Veștem, la 18/21 iunie 1891 (Foto 4)⁵⁰.

Velțan Ștefan (Welzan, Weltzan Stephan), maior. Provenea dintr-o mare familie care a dat și un erou, Onea, mort în războiul austro-ruso-turc⁵¹. S-a născut în localitatea Veștem, unde a urmat cursurile școlii triviale⁵². A activat în următoarele unități și garnizoane: *Regimentul 16 Infanterie*: Orlat, 1851; *Regimentul 46 Infanterie*: Deva, 1851 - 1853; Seghedin, 1853 - 1866; Pola / Seghedin, 1866 - 1869; Triest / Seghedin, 1869 - 1872; Laibach / Seghedin, 1872 - 1876; Triest / Seghedin, 1876 - 1877; Agram, 1877 - 1878; Budapesta, 1878 - 1881. Ca ofițer, a deținut următoarele grade: sublocotenent clasa a 2-a, 1851 - 1852; sublocotenent clasa 1, 1852 - 1854; locotenent major, 1854 - 22 iunie 1859; căpitan clasa a 2-a, 22 iunie 1859 - 1864; căpitan clasa 1, 1864 - 23 aprilie 1878; maior, 23 aprilie 1878 - 1881⁵³.

În perioada 1852 - 1854, a deținut funcția de adjutant de batalion. În 1866, la 3 iulie, făcea parte din *Batalionul 1* și era comandant al *Companiei a X-a*, cu care a participat la lupta de la Königgrätz. Într-un sector al bătăliei, împreună cu compania sa, a reușit să preia conducerea atacului dar, datorită superiorității numerice a adversarului, a pierdut bătălia și a fost luat prizonier, însă a reușit să evadeze întorcându-se la subunitate. În 4 iulie, după lupte crâncene la Hohenmauth, se afla printre puținii rămași în viață și comanda *Batalionul nr. 1*. Ca răsplată a modului cum s-a comportat în luptă a fost decorat, la 28 octombrie 1866, cu „*Crucea de Merit Militar*” decorația de război⁵⁴ [MVK, (KD)]⁵⁵.

⁵⁰ *Ibidem*, *Protocoloale 1878 - 1903*, f. 97, nr. crt. 12.

⁵¹ I. Coman, *op. cit.*, p. 61.

⁵² SJANSB, *FM, SPS*, tom 1/1850, pp. 237 – 244.

⁵³ *MS* 1851, p. 268; *MS* 1852, p. 301; *MS* 1853, p. 299; *MS* 1854, p. 301; *MS* 1855, p. 301; *MS* 1856, p. 297; *MS* 1857, p. 297; *MS* 1858, p. 277; *MS* 1859, p. 172; *MS* 1860-61, p. 222; *MS* 1862, p. 224; *MS* 1863, p. 234; *MS* 1864, p. 222; *MS* 1865, p. 226; *MS* 1866, p. 224; *MS* 1867, p. 61, 268; *MS* 1868, p. 294; *MS* 1870, pp. 57, 192, 320; *MS* 1871, pp. 56, 189, 358; *MS* 1872, pp. 52, 158, 288; *MS* 1873, pp. 51, 158, 281; *MS* 1874/1, pp. 53, 159, 292; *MS* 1874/2, p. 52, 158, 293; *MS* 1875, pp. 54, 160, 314; *MS* 1876, pp. 53, 159, 314; *MS* 1877, pp. 53, 101, 157, 316; *MS* 1878, pp. 50, 106, 625; *MS* 1879, pp. 50, 108, 649; *MS* 1880, pp. 48, 108, 669; *MS* 1881, pp. 48; *MS* 1883, p. 47; G.A. Treuenfest, *op. cit.*, pp. 481 - 482, 506, *Anhang*, pp. XXIX - XLIX.

⁵⁴ *Crucea de Merit Militar (Militärverdienstkreuz)* a fost o înaltă decorație pentru ofițeri, fondată de împăratul Franz Joseph I, la 22 octombrie 1849, și acordată până la sfârșitul monarhiei în 1918. A fost conferită ofițerilor care s-au remarcat în război prin prudență, curaj și determinare în fața inamicului, dar și pentru executarea serviciului cu zel remarcabil în timp de pace. A fost fondată ca decorație de război în 12 martie 1860 (*Kriegsdekoration=KD*), într-o singură clasă. Până la izbucnirea Primului Război Mondial

La data de 6 decembrie 1877 a fost numit, interimar, comandant al garnizoanei din Agram (azi Zagreb, capitala Croației), iar pentru cei 34 de ani de activitate continuă în regiment, unde a servit cu distincție și a fost deseori evidențiat, a primit felicitări publice. La 2 aprilie 1878 a fost numit definitiv comandant al garnizoanei din Budapesta, funcție din care a fost pensionat⁵⁶. Din păcate nu a reușit să se bucure prea mult de pensie deoarece, la 2 iunie 1883, a decedat într-un spital din Viena, suferind de „hidropica⁵⁷” (Foto 5)⁵⁸.

Velțan Andrei (Weltzar, Weltzan Andreas), sublocotenent. Singurele mențiuni despre acest ofițer sunt cele referitoare la participarea sa la luptele din războiul austro-prusac⁵⁹, din anul 1866. La 3 iulie 1866 era încadrat în *Batalionul 3*, condus de maiorul Joseph Jacskowski, la *Compania a 14-a*. În timpul luptelor s-a comportat exemplar, dovedind vitejie și spirit de sacrificiu și a decedat pe câmpul de onoare, în bătălia de la Königgrätz (3 iulie 1866), unde trupele austriece au fost învinse⁶⁰.

Muntean Ioan (Muntian, Muntjan, Muntyan Johann). Și-a desfășurat activitatea în următoarele unități și garnizoane: *Spitalul de internare nr. 2*, 1854 - 1855; *Regimentul 24 Infanterie*, Kolomea, 1855 - 1859; *Departamentul de contabilitate* din Sibiu, 1859 - 1860; *Regimentul 51 Infanterie*, Klausenburg, 1860 - 1863; *Regimentul 43 Infanterie*, Werschetz, 1863 - 66; *Regimentul 33 Infanterie*, Agram / Arad, 1866 - 1867; *Regimentul 46 Infanterie*: Pola / Seghedin, 1867 - 1869; Triest / Seghedin, 1869 - 1872; Laibach / Seghedin, 1872 - 1876; Triest / Seghedin, 1876 - 1878; Travnik / Seghedin, 1878 - 1879; Carlstadt / Seghedin / Arad, 1879 - 1880; Carlstadt / Seghedin, 1880 - 1882; Arad / Seghedin, 1882 - 1883; Seghedin, 1883 - 1889; Seghedin / Timișoara, 1889 - 1890; Viena / Seghedin, 1890 - 1893. Ca ofițer, a deținut următoarele funcții și grade:

decorarea de ofițeri, care nu proveneau din Armata Austro-Ungară, a fost neobișnuită. Însemnul ordinului este o cruce pattée de argint cu email alb, în ramă roșie. Panglica este dungată roșu și alb. La mijloc se află un medalion înrămat auriu, în care se poate citi pe două linii VER/DIENST. Pe partea din spate crucea este netedă, acoperită cu email alb. Semnul decorației de război a fost o cunună aurie de laur, emailată verde, plasată în jurul medalionului.

⁵⁵ MS 1867, p. 61; G.A. Treuenfest, *op. cit.*, pp. 445, 457, 458, 459, 464.

⁵⁶ *Ibidem*, pp. 481, 506.

⁵⁷ Boală cauzată de acumularea patologică de apă în cavitățile naturale ale corpului sau în țesuturi.

⁵⁸ MS 1881, p. 48; MS 1882, p. 47; SJANSB, *FM, SPS*, tom 32/1883, pp. 237 - 244; Al. Bucur și C. Lupea, *op. cit.*, p. 94; Al. Bucur, *Veștem*, p. 307.

⁵⁹ Cunoscut și ca *Războiul de Șapte Săptămâni* sau *Războiul german* (14 iunie - 23 august 1866).

⁶⁰ G.A. Treuenfest, *op. cit.*, p. 446, 456, *Anhang*, p. LXIX.

contabil aspirant (Rechnungs-Assistent), 1854 - 1859; contabil șef clasa a 5-a (Rechnungsführer fünfter Classe), 1859 - 1866; contabil șef clasa a 4-a (Rechnungsführer vierter Classe), 1866 - 1869; contabil șef, căpitan clasa a 2-a, 1 aprilie 1869 - 1875; contabil șef, căpitan clasa 1, 1875 - 1893⁶¹. A fost ofițerul care a avut cea mai lungă perioadă de activitate, ca militar, 39 de ani.

Dordea Ilie (Dordia Elias), maior. Provenea dintr-o familie de vază, care a dat și un erou, Andrei, mort în războiul austro-ruso-turc⁶². S-a născut la Veștem, în anul 1839, ca fiu al judecătorului Gheorghe (1811 - 1882) și al Mariei, născută Milea. Și-a desfășurat activitatea în următoarele unități și garnizoane: *Regimentul 46 infanterie*: Seghedin: 1857 - 1866; Pola / Seghedin, 1866 - 1869; Triest / Seghedin, 1869 - 1872; Laibach / Seghedin, 1872 - 1876; Triest / Seghedin, 1876 - 1878; Travnik / Seghedin, 1878 - 1879; *Regimentul 36 Infanterie*, Essegg / Grosswardein (Oradea), 1879 - 1882; Graz / Grosswardein, 1882 - 1887. A deținut următoarele grade: cadet, 1857 - 1858; sublocotenent clasa a 2-a, 1858 - 1864; sublocotenent clasa 1, 1864 - 4 iulie 1866; locotenent major, 4 iulie 1866 - 1 mai 1877; căpitan clasa a 2-a, 1 mai 1877 - 1879; căpitan clasa 1, 1879 - 1887. În 1887 a fost avansat maior, apoi s-a pensionat⁶³. În perioada 1864 - 1866 a deținut și funcția de adjutant de batalion. În anul 1885 a fost detașat la Viena, la un curs de stat major⁶⁴.

⁶¹ MS 1855 - 1856, pp. 260, 852; MS 1857, p. 856; MS 1858, pp. 212, 762; MS 1859, p. 472; MS 1860-61, pp. 233, 633; MS 1862, pp. 235, 637; MS 1863, pp. 245, 636; MS 1864, pp. 217, 624; MS 1865, pp. 221, 628; MS 1866, pp. 219, 627; MS 1867, pp. 243, 661; MS 1868, pp. 295, 690; MS 1870, pp. 361, 806; MS 1871, pp. 359, 816; MS 1872, pp. 289, 646; MS 1873, pp. 282, 614; MS 1874/1, pp. 293, 638; MS 1874/2, pp. 294, 645; MS 1875, pp. 315, 698; MS 1876, pp. 315, 690; MS 1877, pp. 317, 707; MS 1878, pp. 329, 725; MS 1879, pp. 339, 755; MS 1880, pp. 343, 767; MS 1881, pp. 181, 328; MS 1883/1, pp. 359, 844; MS 1883/2, pp. 177, 340; MS 1884, pp. 361, 872; MS 1885, pp. 361, 905; MS 1886, pp. 363, 910; MS 1887, pp. 361, 916; MS 1888, pp. 365, 930; MS 1889, pp. 383, 939; MS 1890, pp. 363, 910; MS 1891, pp. 397, 971; MS 1892, pp. 401, 996; MS 1893, pp. 411, 1016; MS 1894, pp. 363, 910; G.A. Treuenfest, *op. cit.*, pp. 481 - 482, 506, *Anhang*, pp. XLIII - LIX.

⁶² I. Coman, *op. cit.*, p. 61.

⁶³ MS 1858, p. 278; MS 1859, p. 173; MS 1860-61, p. 223; MS 1862, p. 225; MS 1863, p. 235; MS 1864, p. 223; MS 1865, p. 227; MS 1866, p. 225; MS 1867, p. 269; MS 1868, p. 295; MS 1870, pp. 227, 361; MS 1871, pp. 222, 359; MS 1872, pp. 178, 288; MS 1873, pp. 178, 282; MS 1874/1, pp. 181, 293; MS 1874/2, pp. 179, 294; MS 1875, pp. 180, 314; MS 1876, pp. 179, 314; MS 1877, pp. 176, 316; MS 1878, pp. 181, 328; MS 1879, pp. 339, 755; MS 1880, pp. 182, 324; MS 1881, pp. 181, 328; MS 1883/1, pp. 179, 340; MS 1883/2, pp. 177, 340; MS 1884, pp. 176, 342; MS 1885, pp. 178, 342, 822; MS 1886, pp. 178, 344; G.A. Treuenfest, *op. cit.*, pp. 481 - 482, 506, *Anhang*, pp. XXXVII - L.

⁶⁴ MS 1885, p. 822.

După pensionare s-a stabilit în localitatea Pojorta (jud. Brașov), unde a decedat și a fost înmormântat. Sora sa, Ana (1848 - 22 noiembrie 1915), a fost soția căpitanului Mihai Poparadu, din Pojorta.

Vălean Ieremia (Wellean Jeremias), maior. S-a născut la Veștem în anul 1941. Părinții săi au fost George și Ana, născută Diac, care au avut șapte copii⁶⁵. Și-a desfășurat activitatea în următoarele unități și garnizoane: *Regimentul 64 Infanterie*: Deva, 1861 - 1866; Erlau / Deva, 1866 - 1871; Arad / Broos, 1871 - 1874; Weisskirchen / Broos, 1874 - 1876; *Regimentul de infanterie nr. 31*: Sibiu, 1876-1883; Viena / Sibiu, 1883 - 1887; Sibiu, 1887 - 1892. Ca ofițer, a deținut următoarele grade: sublocotenent clasa a 2-a, 1861 - 1865; sublocotenent clasa 1, 1865 - 1 iunie 1866; locotenent major, 1 iunie 1866 - 1 noiembrie 1876; căpitan clasa a 2-a, 1 noiembrie 1876-1878; căpitan clasa 1, 1878 - 1 noiembrie 1887; maior, 1 noiembrie 1887 - 13 octombrie 1892⁶⁶. În anul 1883 a fost detașat la Viena, la un curs de stat major⁶⁷. În perioada 1888 - 1890 era comandant al *Batalionului de Recrutare* din Sibiu⁶⁸. Din anul 1889 a deținut și predicatul de „Edler von Wellenfried (nobil de Wellenfried)”⁶⁹.

Vălean Gheorghe (Wellean Georg), căpitan. A fost frate cu Ieremia. S-a născut la Veștem, la 15 mai 1831^{70, 71}. Și-a desfășurat activitatea numai în *Regimentul de Infanterie nr. 69* dispus în următoarele garnizoane: Brünn / Stuhlweissenburg, 1866 - 1867; Iglau in Mähren / Stuhlweissenburg, 1867 - 1874; Ragusa / Stuhlweissenburg, 1874 - 1878; Stolac / Stuhlweissenburg, 1878 - 1879; Agram / Stuhlweissenburg, 1879 - 1880. A deținut următoarele grade: sublocotenent, 1866 - 1869; locotenent major, 1869 - 1873; căpitan clasa a 2-a, 1873 - 1878; căpitan clasa 1, 1878 - 1880, an în care a fost pensionat. A fost contabil militar în toată perioada, astfel: contabil șef clasa

⁶⁵ ABV, Fond Acte, 1938.

⁶⁶ MS 1860-1861, p. 259; MS 1862, p. 261; MS 1863, p. 271; MS 1864, p. 259; MS 1865, p. 263; MS 1866, p. 261; MS 1867, p. 304; MS 1868, p. 330; MS 1870, pp. 222, 398; MS 1871, pp. 217, 394; MS 1872, pp. 176, 319; MS 1873, pp. 176, 309; MS 1874/1, pp. 176, 322; MS 1874/2, pp. 179, 321; MS 1875, pp. 176, 322; MS 1876, pp. 177, 284; MS 1877, pp. 174, 286; MS 1878, pp. 179, 298; MS 1879, pp. 181, 308; MS 1880, pp. 180, 312; MS 1881, pp. 347, 784; MS 1883/1, pp. 359, 844; MS 1883/2, pp. 359, 864; MS 1884, pp. 174, 330; MS 1885, pp. 176, 3330; MS 1886, pp. 176, 332; MS 1887, pp. 172, 330; MS 1888, pp. 174, 334; MS 1889, pp. 191, 352; MS 1891, pp. 191; MS 1892, p. 190; *Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt*: nr. 536/2 Oktober 1875, p. 2441; nr. 4.223/1 November 1887, p. 1.072; nr. 4.637/9 März 1889, p. 242; nr. 5.728/13 Oktober 1892, p. 1031.

⁶⁷ MS 1883/2, p. 786.

⁶⁸ MS 1888, p. 334.

⁶⁹ MS 1889, p. 191.

⁷⁰ *Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt*, nr. 13.270/1915.

⁷¹ ABV, Fond Acte, 1938.

a 4-a, 1866 - 1869; contabil șef locotenent major (Oberlieutenant-Rechnungsführer), 1869 - 1873; contabil șef, căpitan clasa a 2-a (Hauptleut-Rechnungsführer zweiter Classe), 1873 - 1878; contabil șef, căpitan clasa 1 (Hauptleut-Rechnungsführer erster Classe), 1878 - 1880, an în care a fost pensionat⁷². A decedat la Viena, la 15 martie 1915, fără a avea urmași. Avea a fost împărțită între frații, surorile⁷³ sau urmașii acestora din Veștem și Bradu.

OFFICERS FROM VESTEM (SIBIU COUNTY) IN THE HABSBURG AND AUSTRO-HUNGARIAN ARMY (a.1753 - 1893)

-abstract-

Keywords: Veștem, border guard, officer, fight, involvement.

Among the young vestemen, between 1753 and 1893, some of them chose a military career. Although, at that time, the evolution of officers of non-Austrian or pro-Austrian nationalities was difficult, some of those who became officers in the Habsburg and Austro-Hungarian armies managed to hold important positions, some uniquely. Their evolution was different, but some of them ended up holding the rank of major. All, without exception, honored the locality from which they came.

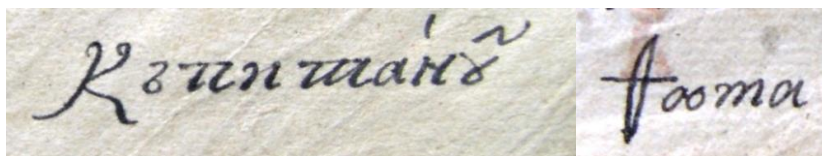

Foto 1

⁷² MS 1867, pp. 315, 662; MS 1868, pp. 341, 691; MS 1870, pp. 407, 807; MS 1871, pp. 405, 816; MS 1872, pp. 328, 647; MS 1873, pp. 316, 615; MS 1874/1, pp. 328, 638; MS 1874/2, pp. 329, 646; MS 1875, pp. 361, 699; MS 1876, pp. 361, 691; MS 1877, pp. 363, 707; MS 1878, pp. 375, 725; MS 1879, pp. 385, 755; MS 1880, p. 767.

⁷³ Nicolae (1830-1884), Moise, Constantin, Ana și Maria.

238
favorabil pentru apuseii latini, atoncia sa
fălesca cu dănză, dar' dacă seau întâmplat
a aresta o grupă de rumâni, atonci inferia
nația întrecăgă, iara mie 'mi țică in fație.
Invațieți rumânii să să porle omenoste! eu
nu pot țice: invațieți voi ca sunt ai vostri,
sa pentru ația iati tras la unire ca mari apoi
sei papistavisi si lutinisați cu totul! caula sătaș.
In 10. țile am cercelat țica și noțlea pe fostul
meu collega de școală Ștefan Welțan, Maggiore
greco catolicu, foră să fin verut barem odala
pe unul din colegii romano și greco catolicii ai
șpităriului; - și sămă fie pus pe catele seau amore
citra bunul meu collega de școală, și vecin ala
comunei môle, și set fin impetat cu cele spiritual
meașfi acățiat un proces cat nu m'er fi remas
nice o țingură de nesip in țalimariu. - - -
Lercetendul in țro dimanetic cu 2. 3. țile mai
nante de aseă espiratiune, ținziindumi mână
mi țica: "am vrut să țrimet dupe țene in
noțlea espiratâ, carea fu o noțle țure țumpli-
ta pentru mine - ca seama inpați cu cele sânti."
- țre bine frate Ștefane, dar' dupe cum țcim
Tu te ții de relegea greco catolica țăria is
nu aparțin, și nu am drept a absolve țne țai
de altă țonfesiune țari și au țreotul țor, dar'
dacă dorești eu voi ți țicima pe collega țătaș
ști, - "acela nui roman!" - totași greco catolicu.
asa

Foto 5